

## รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

วิจิตรา ศรีชนะนนท์, ส.บ.\*

### บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการในการจัดการขยะและศึกษารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี โดยใช้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชน จากการเลือกแบบเฉพาะเจาะจงจำนวน 20 คน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพโดยใช้การสัมภาษณ์ และ กลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ จำนวน 120 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการประชุมการสนทนากลุ่ม ดำเนินการระหว่างเดือน กรกฎาคม ถึง กันยายน 2566 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า ในชุมชนมีปัญหาปริมาณขยะเฉลี่ย 150 กรัมต่อคนต่อวัน โดยขยะประเภทที่พบมากที่สุด คือ ขยะย่อยสลาย รองลงมาคือ ขยะทั่วไป และขยะรีไซเคิล ประชาชนมีความเข้าใจเกี่ยวกับการกำจัดขยะ ร้อยละ 53.3 สภาพการจัดการขยะอยู่ในระดับปานกลาง และการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง มีความต้องการแก้ไขพฤติกรรมจัดการขยะ ความตระหนัก และระบบการจัดการขยะ ส่วนรูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลกุดจับ มี 3 ขั้นตอน 4 เงื่อนไข คือ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการวางแผน ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ขั้นตอนการมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล ภายใต้เงื่อนไขด้านทุนทางสังคม เงื่อนไขด้านผู้นำ เงื่อนไขด้านวิธีการจัดการขยะมูลฝอย และเงื่อนไขด้านการมีส่วนร่วม ผลการวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การจัดการขยะของชุมชนควรได้รับแรงจูงใจ และการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสังคม เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องเป็นรูปธรรม สามารถนำไปเป็นแนวทางวางแผนขยายผลสู่ชุมชนและหน่วยงานอื่น โดยมีผู้นำชุมชนและหน่วยงานที่รับผิดชอบเป็นแกนนำ ส่งผลให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพประสบความสำเร็จในอนาคต เกิดประโยชน์กับชุมชนอย่างยั่งยืน ต่อไป

ข้อเสนอแนะ ควรกำหนดแผนงบประมาณในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชน สามารถรองรับกิจกรรม เพื่อทำให้เกิดการจัดการอย่างเป็นรูปธรรมของงาน เมื่อมีการวางแผนงานแล้ว ต้องดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรม จึงจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

**คำสำคัญ :** รูปแบบการจัดการขยะ, การมีส่วนร่วม

\*โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านดงบัง จังหวัดอุดรธานี

# MODEL OF COMMUNITY PARTICIPATION IN WASTE MANAGEMENT KUTCHAP SUB-DISTRICT, KUTCHAP DISTRICT UDONTHANI PROVINCE

Wijittra Srichanon, M.H.\*

## ABSTRACT

The objectives of this study were to analyze problems and needs in waste management; and to investigate a model of community participation in waste management in Kudchap Sub-district, Kudchap District, and Udonthani Province. The mixed method research approach was applied in this study. The study sample for qualitative research, selected through the purposive sampling method was 20 participants who were interviewed to provide information about the problems and needs of the community. A total of 120 quantitative samples were selected based on the qualifications. This study collected data from the questionnaire for quantitative data that examined and verified by the three experts for content validity items objective congruence (IOC) all items were more than 0.50, the reliability of the questionnaire had a Cronbach's alpha coefficient of 0.96, and used the in-depth interview guidelines with 12 key informants to collect qualitative data. The research instruments were a questionnaire and an interview form. Data were collected between July to September 2023. The data obtained were statistically analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and content analysis. Data were collected by using the observation form participatory survey, questionnaire, recorded discussion and the data analysis group.

The results showed that the average amount of waste generated in the community was 150 grams per person per day. The most common type of waste found was compostable waste, followed by general waste and recyclable waste. 53.3 percent of the people understood waste management. The state of waste management and participation were at a moderate level. The community needed to correct their waste management behavior, awareness, and waste management system. Regarding the model of community participation in waste management in Kudchap Sub-district, it comprised 3 steps: participatory planning, participatory implementing, and participatory monitoring and evaluation; and under 4 conditions: social capital, leadership, waste disposal operations, and participation.

The study revealed that the community waste management should be motivated and promoted by related organizations and society in order to be sustainable and concrete, which can be used as a guideline for other communities and organizations, led by community leaders and responsible organizations. This will result in efficient and successful operations and will sustainably benefit the community.

Suggestion: A budget plan should be set for developing community learning resources. Able to support activities to create concrete management of work when the work has been planned Activities must be driven in order to create motivation for continuous operations.

**Keywords:** waste management model, participation

---

\*Dongbang health promoting Hospital, Udonthani province

## บทนำ

ปัญหาขยะทวีความรุนแรงไม่น้อยไปกว่าปัญหาโลกร้อนที่ทุกประเทศกำลังเผชิญอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อขยะที่มีสารพิษ หรือขยะติดเชื้อปะปนอยู่ เนื่องจากไม่มีการคัดแยกขยะอย่างเหมาะสม โดยมีรายงานว่าเมื่อปี 2533 มีประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมือง ประมาณ 220 ล้านคน หรือคิดเป็น 13% ของประชากรโลก และก่อให้เกิดขยะประมาณ 300,000 ตันต่อวัน แต่ในระยะเวลาสิบปีผ่านไป ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตเมืองมีจำนวนเพิ่มขึ้นเป็น 2.9 พันล้านคน หรือคิดเป็น 49% ของประชากรโลก ทำให้เกิดปริมาณขยะเพิ่มขึ้นเป็น 3 ล้านตันต่อวัน และจากการประมาณการคาดว่าภายในปี 2568 ปริมาณขยะนี้จะเพิ่มขึ้นเป็นสองเท่า และในปี 2643 ปริมาณขยะต่อวันจะเพิ่มมากขึ้นเป็น 11 ล้านตันต่อวัน เพิ่มขึ้นกว่า 3 เท่าจากปัจจุบัน<sup>[1]</sup>

ปัญหาขยะมูลฝอยเป็นปัญหาสำคัญที่อยู่คู่กับเมืองไทยมาเป็นระยะเวลายาวนาน และนับวันยิ่งมีแนวโน้มทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น โดยสาเหตุเนื่องมาจากการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะมูลฝอยทุกปีตามอัตราการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร แม้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการบริหารจัดการขยะมูลฝอย ทั้งการจัดเก็บ เคลื่อนย้าย รวมทั้งการทำลาย ถึงแม้ว่าจะได้รับการจัดสรรงบประมาณในการก่อสร้างระบบการจัดขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น แต่ก็ยังไม่เพียงพอกับปริมาณขยะมูลฝอยที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งใน ปี 2564 ได้ทำการสำรวจข้อมูลปริมาณขยะมูลฝอยทั่วประเทศ พบว่า สถานการณ์ขยะมูลฝอยปี 2563 เกิดขึ้นประมาณ 27.35 ล้านตัน ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 4 โดยขยะมูลฝอยจะถูกคัดแยก ณ ต้นทาง และนำกลับไปใช้ประโยชน์ จำนวน 11.93 ล้านตัน (ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 5) กำจัดอย่างถูกต้อง 11.19 ล้านตัน (เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 14) และ กำจัดไม่ถูกต้องประมาณ 4.23 ล้านตัน (ลดลงจาก 2562 ร้อยละ 34)<sup>[2]</sup>

ประเทศไทยให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง จึงได้กำหนดให้การจัดการขยะเป็นวาระแห่งชาติภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560 -2579) ได้กำหนดเป้าหมายให้ปริมาณขยะเป็นศูนย์ (Zero Waste) และมุ่งเน้นการนำขยะที่ไม่สามารถรีไซเคิลได้ไปเป็นวัตถุดิบในการผลิตพลังงาน การคัดแยกขยะที่ต้นทาง จึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญ<sup>[3]</sup> เนื่องจากปริมาณขยะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นและมีปริมาณขยะตกค้างสะสมในสถานที่กำจัดที่ดำเนินการไม่ถูกต้อง รวมถึงกระบวนการคัดแยก การจัดเก็บ การรวบรวม และการเก็บขนยังไม่มีประสิทธิภาพ การกำจัดแบบเทกองหรือเผากลางแจ้ง การลักลอบทิ้งในพื้นที่สาธารณะประโยชน์หรือแหล่งน้ำ โดยวิกฤตปัญหาที่เกิดขึ้นนี้จำเป็นต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน <sup>[4]</sup>

จากการสำรวจสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยในปี 2564 ของสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 1-16 พบว่าประเทศไทยมีสถานที่กำจัดขยะมูลฝอย จำนวน 2,416 แห่ง มีวิธีการกำจัดถูกต้องตามหลักวิชาการ เช่น การฝังกลบแบบถูกหลักสุขาภิบาล การฝังกลบเชิงวิศวกรรม การฝังกลบแบบควบคุม (ขยะมูลฝอยไม่เกิน 50 ตันต่อวัน) และเตาเผาที่มีระบบบำบัดมลพิษ จำนวน 354 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 14.65 และมีวิธีกำจัดไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ จำนวน 2,062 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 85.35 <sup>[5]</sup>

จากการศึกษาปริมาณขยะมูลฝอยในจังหวัดอุดรธานี ปี 2564 พบว่า สถานการณ์ขยะมูลฝอยจังหวัดอุดรธานี มีปริมาณขยะที่เกิดขึ้น 1,633.37 ตัน/วัน จากการคำนวณตามอัตราการเกิดขยะของกรมควบคุมมลพิษ ปริมาณขยะมูลฝอยที่เก็บขนได้ 683.71 ตัน/วัน คิดเป็นร้อยละ 41.86 เป็นปริมาณขยะมูลฝอยที่มีการกำจัดถูกต้อง 355 ตัน/วัน และปริมาณขยะมูลฝอยที่กำจัดไม่ถูกต้อง 328.71 ตัน/วัน มีการคัดแยกขยะนำไปใช้ประโยชน์ 948.75 ตัน/วัน คิดเป็นร้อยละ 58.09 เดิมในปีงบประมาณ พ.ศ.2562 มีจำนวนสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยในจังหวัดอุดรธานี 87 แห่ง อยู่ในพื้นที่ของ อบท. จำนวน 78 อบท. และจากการดำเนินการแก้ไขปัญหามลพิษตกค้างและการจัดการขยะมูลฝอย ของจังหวัดอุดรธานีในปีงบประมาณ พ.ศ.2563 มีสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยในจังหวัดอุดรธานี จำนวน 75 แห่ง อยู่ในพื้นที่ของ อบท. จำนวน 69 อบท. มีสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่ปิดบ่อและเลิกใช้งาน จำนวน 15 แห่ง แล้วได้ส่งขยะไปกำจัดยังสถานที่กำจัดแบบศูนย์รวมจำนวน 7 แห่ง สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยที่มีการกำจัดถูกหลักวิชาการ จำนวน 2 แห่ง และไม่ถูกหลักวิชาการ จำนวน 6 แห่ง และยังคงมีพื้นที่มีการเผาอยู่ จำนวน 33 แห่ง <sup>[6]</sup>

สถานการณ์ปริมาณขยะมูลฝอยตำบลกุดจับ ปี 2563 – 2565 มีดังนี้ 19.6 ตันต่อปี, 21.4 ตันต่อปี และ 24.1 ตันต่อปี ตามลำดับ และพบว่า ปี 2564 ประชาชนมีพฤติกรรมการคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนทิ้ง ร้อยละ 51.02 ไม่คัดแยกขยะมูลฝอยก่อนทิ้ง ร้อยละ 48.98 ประชาชนมีรูปแบบการจัดการขยะด้วยตนเอง เช่น เผา ฝัง ร้อยละ 28.87 ทิ้งในถังขยะที่อบต./เทศบาลจัดให้ ร้อยละ 69.98 และวิธีอื่น ๆ ร้อยละ 1.15 ปริมาณขยะที่เกิดขึ้นแบ่งเป็นตามประเภทของขยะต่อวัน พบว่า ขยะทั่วไป ร้อยละ 31.74 ขยะรีไซเคิล ร้อยละ 32.28 ขยะอินทรีย์ ร้อยละ 35.68 และขยะพิษหรือขยะอันตราย ร้อยละ 0.3 จากจำนวนปริมาณขยะที่เพิ่มมากขึ้นแต่ละปี ส่งผลให้ อบต.ตำบลกุดจับ จัดเก็บขยะได้ล่าช้า ทำให้มีขยะเหลือตกค้างในพื้นที่จำนวนมาก ประชาชนร้องเรียนไม่พึงพอใจต่อการบริการของอบต.ตำบลกุดจับ และจากสถานการณ์การจัดการมูลฝอยติดเชื้อและรูปแบบการจัดการมูลฝอยติดเชื้อของชุมชน ที่ผ่านมา ตำบลกุดจับ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม 2 ชุด คือ 1.การจัดการมูลฝอยติดเชื้อของครัวเรือนที่มีผู้ป่วยโรคเบาหวาน (ชนิดอินซูลิน) ผู้ป่วยลำไส้เอง และผู้ป่วยติดเชื้อ และ 2.การดำเนินงานจัดการมูลฝอยติดเชื้อของหน่วยงานรัฐในชุมชน พบว่าสถานการณ์การจัดการมูลฝอยติดเชื้อของครัวเรือนในชุมชนจำนวน 172 ครัวเรือน พบว่ามีขยะมูลฝอยติดเชื้อจากผู้ป่วยเบาหวานร้อยละ 46.5 จากผู้ป่วยติดเชื้อ ร้อยละ 29.1 และผู้ป่วยลำไส้เอง ร้อยละ 29.4 ครัวเรือน ได้รับคำแนะนำจัดการมูลฝอยติดเชื้อจากเจ้าหน้าที่ ร้อยละ 85.4 และส่วนใหญ่เข้าใจเรื่องขยะติดเชื้อ ร้อยละ 70.2 ด้านการจัดเก็บ ขนส่งและกำจัดมูลฝอยติดเชื้อ พบว่า 1) มูลฝอยติดเชื้อจากผู้ติดเชื้อ จัดการโดยเก็บใส่ถุงแล้วนำส่งที่โรงพยาบาลหรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ร้อยละ 48.0 ทั้งรวมในถังขยะทั่วไปของท้องถิ่น ร้อยละ 40.0 และเผาเองพร้อมขยะทั่วไป ร้อยละ 18.0 2) มูลฝอยติดเชื้อจากผู้ป่วยลำไส้เอง จัดการโดยเทน้ำอุ้งลางไถลงโถส้วม ร้อยละ 78.6 เทน้ำอุ้งลางไถลงพื้นดิน ร้อยละ 4.8 และเทน้ำอุ้งลางไถลงท่อระบายน้ำ ร้อยละ 2.4 จากนั้นนำส่งที่โรงพยาบาลหรือโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ร้อยละ 66.7 นำไปขาย ร้อยละ 47.6 ทั้งรวมในถังขยะทั่วไปของท้องถิ่น ร้อยละ 21.4 และกำจัดโดยเผาเอง ร้อยละ 11.9 3) มูลฝอยติดเชื้อจากผู้ป่วย ซึ่งจากข้อมูลสถานการณ์ดังกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงปัญหาการจัดการขยะมูลฝอย/มูลฝอยติดเชื้อ ในปัจจุบันคือประชาชนขาดความรู้และตระหนักในการคัดแยกขยะมูลฝอย ประชาชนบางส่วนไม่มีการคัดแยกขยะมูลฝอยแต่ละประเภทก่อนทิ้ง ประชาชนมีรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยด้วยตนเองยังไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการ อบต.ตำบลกุดจับต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในการจัดการขยะมูลฝอยจำนวนมาก ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นทุกปี การจัดการขยะมูลฝอยขององค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาลตำบลกุดจับ ขาดประสิทธิภาพ เนื่องจากขาดวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพในการกำจัดขยะมูลฝอย จึงได้เล็งเห็นความสำคัญของการแก้ไขปัญหาขยะโดยใช้กระบวนการหลากหลาย มีภาคีเครือข่าย คณะทำงานเข้ามามีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาขยะ ใช้กระบวนการเข้าร่วมใน การวางแผน การตัดสินใจ การจัดกิจกรรม การประเมินผล และการร่วมใช้ผลประโยชน์เกี่ยวกับการจัดการขยะของชุมชน จนทำให้สามารถแก้ไขปัญหาขยะในพื้นที่ตำบลกุดจับได้สำเร็จในระดับหนึ่ง เห็นเป็นรูปธรรม ไม่เกิดข้อร้องเรียน ประชาชนหันมาคัดแยกขยะ และจัดการขยะ ช่วยกันในแต่ละครัวเรือน [7]

จากการศึกษาและทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่อื่น โดยมีทั้งการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนรูปแบบการจัดการขยะในชุมชน พบประเด็นที่ศึกษามีความคล้ายคลึง ดังต่อไปนี้ คือ ในด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจ ความตระหนัก การสร้างจิตสำนึกทัศนคติ การร่วมลงมือปฏิบัติ การมีส่วนร่วมเพื่อผลักดันนำไปสู่การแก้ปัญหาในระดับนโยบาย ผ่านกิจกรรมการให้ความรู้ การศึกษาดูงาน การสรุปงานในแต่ละกิจกรรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนที่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการขยะ โดยมีแนวทางและรูปแบบในการบริหารจัดการขยะของชุมชน โดยพบปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินการจัดการขยะรวมถึงการกำจัดขยะด้วยชุมชนเอง<sup>[8]</sup> ประกอบด้วย การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อระดมความคิดเห็น รับรู้สถานการณ์สภาพปัญหา และอุปสรรคของการดำเนินงานแนวทางในการจัดการปัญหา การร่วมกันกำหนดนโยบายอย่างเป็นระบบ รวมทั้งทบทวนทุนเดิมบริบทชุมชนผ่านกระบวนการประชุม การประชาคมทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้านการตัดสินใจในการดำเนินงานในการกำหนดมาตรการท้องถิ่น ซึ่งทำให้เกิดความเป็นระเบียบ

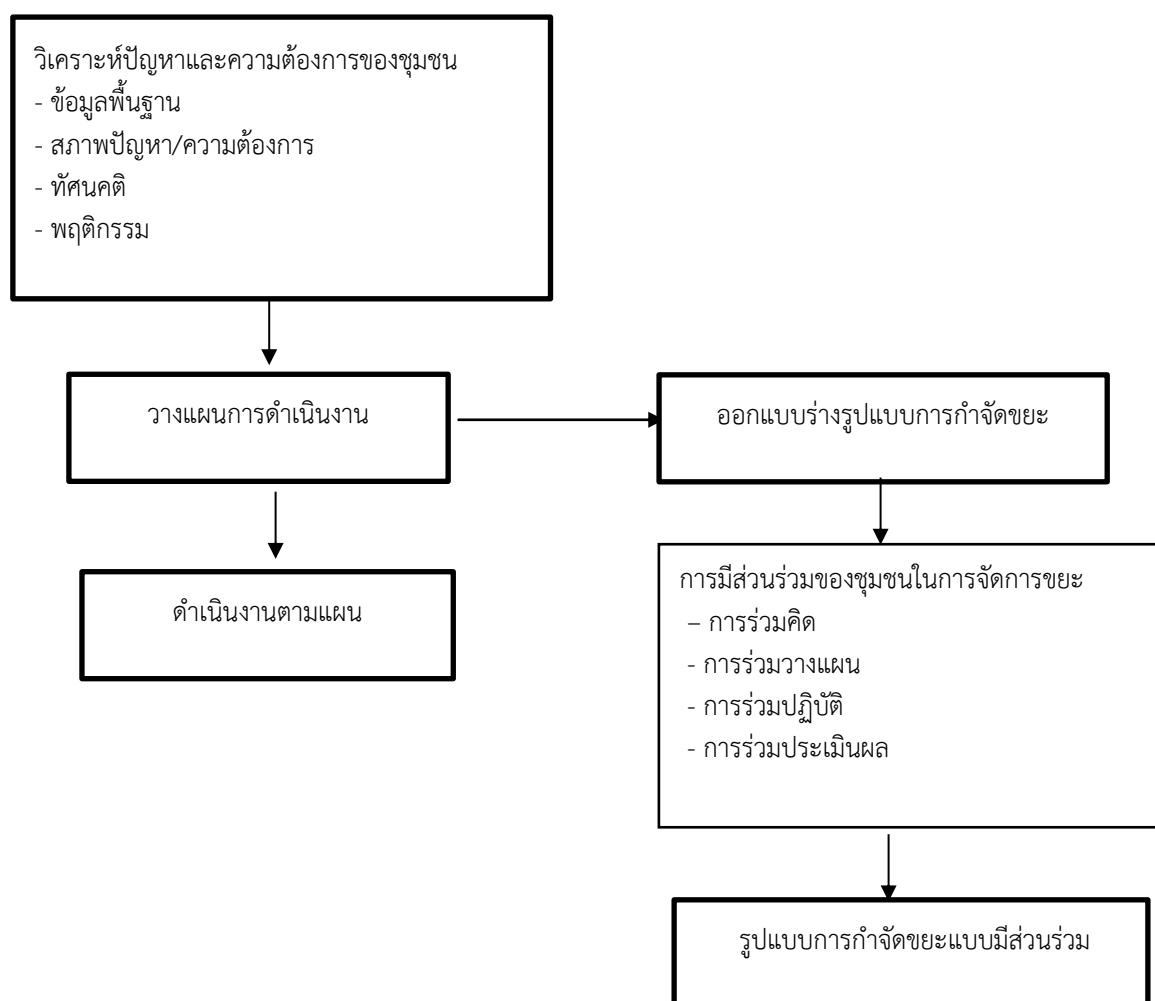
เรียบง่ายในการจัดการปัญหาขยะ ตลอดจนความร่วมมือของประชาชนในการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทางอย่างเป็นรูปธรรม จริงจัง ต่อเนื่อง โดยมีหน่วยงานในท้องถิ่นเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหา และยังพบว่า การมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือนระยะเวลาอาศัยอยู่ในตำบลจะช่วยให้เกิดจิตสำนึกสาธารณะและความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ การนำความรู้และภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้ในการจัดการปัญหาที่มีความสอดคล้องกับสภาพของชุมชนรวมถึงการมีผลประโยชน์ร่วมกัน รวมทั้งปัจจัยที่ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จหรือมีความแตกต่างกัน [9]

จากสภาพปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเพื่อหารูปแบบการจัดการขยะที่สนองตอบกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นโดยใช้ความร่วมมือภายในชุมชนเป็นสำคัญ เพื่อนำไปออกแบบการจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมส่งผลให้เกิดการแก้ปัญหาการจัดการขยะประสบความสำเร็จในอนาคต และเกิดประโยชน์กับชุมชนได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้เพื่อใช้ผลการศึกษาเป็นแนวทางในการวางแผนการพัฒนาการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของตำบลกุดจับ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชนอื่นต่อไป

### วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการจัดการขยะมูลฝอย/มูลฝอยติดเชื้อของชุมชน ในเขตพื้นที่ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอย/มูลฝอยติดเชื้อแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในเขตพื้นที่ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

### กรอบแนวคิดในการวิจัย



## วิธีดำเนินการวิจัย

**รูปแบบการวิจัย** เป็นการวิจัยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน มีวัตถุประสงค์ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการจัดการขยะ และศึกษารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบเชิงปริมาณร่วมกับเชิงคุณภาพ

**ประชากรที่ใช้ศึกษา** คือ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ หัวหน้าครัวเรือนหรือสมาชิกครัวเรือนที่มีอายุ 20 ปี บริบูรณ์ขึ้นไป ในเขตพื้นที่ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี จำนวน 2,165 ครัวเรือน

### การคำนวณขนาดตัวอย่าง

การคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมจากจำนวนประชากรในเขตพื้นที่ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี จำนวน 2,165 ครัวเรือน โดยใช้สูตรคำนวณขนาดตัวอย่างที่ใช้ในการสำรวจเพื่อประมาณค่าเฉลี่ยของประชากร กรณีทราบขนาดประชากร (อรุณ จิระวัฒน์กุล, 2547) <sup>[10]</sup> ดังนี้

$$n = \frac{NZ^2 \alpha/2 \sigma^2}{e^2(N-1) + Z^2 \alpha/2 \sigma^2}$$

$$n = 120$$

### เกณฑ์การคัดเข้า (Inclusion criteria)

- เป็นตัวแทนครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในช่วงที่เก็บข้อมูล
- ผู้เข้าร่วมตอบแบบสอบถามสามารถสื่อสาร อ่านออก และเขียนได้
- ประชากรที่มีอายุ 20 ปี บริบูรณ์ ขึ้นไป

### เกณฑ์การคัดออก (Exclusion criteria)

- ครัวเรือนนั้นไม่มีสมาชิกถาวรแล้ว
- ครัวเรือนย้ายที่อยู่ที่ไม่สามารถติดตามได้

ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่างระหว่างเดือนกรกฎาคม ถึง กันยายน 2566

**เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้** เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ โดยในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณใช้แบบสอบถาม และข้อมูลเชิงคุณภาพใช้แนวทางการการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อสนับสนุนการอธิบายข้อมูลเชิงปริมาณ ซึ่งผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือขึ้นจากการทบทวนแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการกำหนดแบบสอบถามและแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อสนับสนุนการอธิบายข้อมูลเชิงปริมาณ ให้ความสอดคล้องกับตัวแปร ตามกรอบแนวคิดที่ในการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ เกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการ โดยที่ผู้วิจัยได้สร้างแนวประเด็นคำถามขึ้น แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล

ส่วนที่ 2 แนวคำถามการสัมภาษณ์ใน 3 ประเด็นหลัก คือ 1) ความร่วมมือแก้ไขปัญหา 2) การร่วมปฏิบัติ 3) การร่วมลดปริมาณขยะมูลฝอย

2. แบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม โดยกำหนดวัตถุประสงค์ของแบบสอบถามเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมของชุมชน และเพื่อพัฒนาการบริหารจัดการขยะชุมชนที่เหมาะสม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกของการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะชุมชน และเพื่อศึกษาการเลือกใช้เทคโนโลยีในการจัดการขยะที่เหมาะสมกับชุมชน โดยขอความร่วมมือจากประชาชนซึ่งเป็นผู้ที่ให้ความร่วมมือกับ ในการจัดการขยะเบื้องต้นโดยต้องอาศัยอยู่ในตำบลกุดจับ สามารถตอบแบบสอบถามได้อย่างอิสระตามความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน ซึ่งผู้วิจัยจะนำผลที่ได้จากการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะครั้งนี้ไปเป็นรูปแบบแนวทางและต้นแบบในการดำเนินงานต่อไป โดยแบบสอบถามฉบับนี้ แบ่งเป็น 4 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการจัดการมูลฝอยของชุมชน

ส่วนที่ 3 พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน ประกอบด้วย คำถาม 14 ข้อ แบ่งออกเป็น 3 ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ระดับการปฏิบัติ ปฏิบัติเป็นประจำ ให้ 3 คะแนน ปฏิบัติเป็นบางครั้ง ให้ 2 คะแนน และไม่เคยปฏิบัติ ให้ 1 คะแนน ใช้ทฤษฎีการแบ่งระดับของ Best ระดับการปฏิบัติ ไม่เคยปฏิบัติ (14 – 23.33 คะแนน) ปฏิบัติเป็นบางครั้ง (23.34 – 32.67 คะแนน) และปฏิบัติเป็นประจำ (32.68 – 42 คะแนน)

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยรวมรายด้าน แบ่งกลุ่มค่าเฉลี่ยเป็น 3 ระดับ คือ ปฏิบัติเป็นประจำ ระดับคะแนนเฉลี่ย 3.0 ปฏิบัติเป็นบางครั้ง ระดับคะแนนเฉลี่ย 2.0-2.9 และไม่เคยปฏิบัติ ระดับคะแนนเฉลี่ย 0.1-1.9

ส่วนที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการจัดการขยะมูลฝอย แบ่งออกเป็น 5 ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน มากที่สุดกำหนดให้ 5 คะแนน มากกำหนดให้ 4 คะแนน ปานกลางกำหนดให้ 3 คะแนน น้อยกำหนดให้ 2 คะแนน และน้อยที่สุดกำหนดให้ 1 คะแนน

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยโดยรวมรายด้าน แบ่งกลุ่มค่าเฉลี่ยเป็น 5 ระดับ คือ 4.15 - 5.00 หมายถึง เห็นด้วยกับรูปแบบการจัดการขยะมากที่สุด 3.51 - 4.50 หมายถึง เห็นด้วยกับรูปแบบการจัดการขยะมาก 2.51 - 3.50 หมายถึง เห็นด้วยกับรูปแบบการจัดการขยะปานกลาง 1.51 - 2.50 หมายถึง เห็นด้วยกับรูปแบบการจัดการขยะน้อย และ 1.00 - 1.50 หมายถึง เห็นด้วยกับรูปแบบการจัดการขยะน้อยที่สุด

3. การประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อหาข้อสรุปแนวทางการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม

4. การถอดบทเรียนจากเวทีการคืนข้อมูลให้กับชุมชน

5. อุปกรณ์อื่น ๆ

5.1 เครื่องบันทึกเสียง เพื่อใช้บันทึกข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์

5.2 กล้องถ่ายภาพ เพื่อใช้ในการบันทึกภาพกิจกรรม

5.3 กระดาษ เพื่อใช้ในการจดบันทึกในการทำกิจกรรม

นำข้อมูลจากการเก็บรวบรวมจากแบบสัมภาษณ์วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ประกอบด้วย จำแนกและจัดหมวดหมู่แล้วสรุปเป็นประเด็นหลักและพรรณนาข้อความอย่างละเอียด เริ่มจากการทำการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นแล้วนำข้อมูลที่มีความหมายในกิจกรรมการมีส่วนร่วมเดียวกันให้อยู่ในหมวดหมู่เดียวกัน โดยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ซึ่งเป็นการบรรยายผลสะท้อนกลับ จากรูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของชุมชนรวบรวมแบบสอบถามความคิดเห็น นำมาทำการวิเคราะห์ข้อมูล หาค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

**การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ** ได้นำเสนอแบบสอบถามให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความชัดเจนและความถูกต้องของภาษา ความครอบคลุม และความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามที่สร้างขึ้นกับนิยามตัวแปร โดยมีค่าความตรงตามเนื้อหาทั้งฉบับ (Content Validity Index for Scale, S-CVI) และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try Out) กับประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลหนอง อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี จำนวน 30 คน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ และการหาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาตามวิธีของ (Cronbach) แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาความเที่ยงของแบบสอบถาม ได้ผลการวิเคราะห์หาความเที่ยงด้านการรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย ในการทดสอบค่าความเที่ยงของแบบสอบถามนั้น จะต้องได้ค่าความเที่ยงที่ได้มีค่าตั้งแต่ 0.7 ขึ้นไปจึงจะมีความเหมาะสมน่าเชื่อถือได้<sup>[10]</sup> ได้ผลการวิเคราะห์หาความเที่ยง ทั้งฉบับ เท่ากับ 0.96 ได้ค่าความเชื่อมั่นด้านเจตคติ

ต่อการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน เท่ากับ 0.912 และความเชื่อมั่นด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน เท่ากับ 0.841

การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการบันทึกการประชุมกลุ่ม สนทนากลุ่ม โดยนำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วน แยกตามประเด็นปัญหา และทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis)

### สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ประกอบด้วย กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ตลอดจนปัญหาและ อุปสรรค วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้ข้อมูลรายละเอียดเพิ่มเติมมา สนับสนุนการอธิบายข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถาม

### การพิทักษ์สิทธิและจริยธรรมการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ ผ่านการพิจารณาและรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการพิจารณาการวิจัยในมนุษย์สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี รหัสโครงการ UDREC 11766 ลงวันที่ 23 มิถุนายน 2566

### ผลการวิจัย

#### 1. ปัญหาความต้องการและสภาพการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

1.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพของผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 65 และเพศชายคิดเป็นร้อยละ 35 มีอายุ 31-40 ปี คิดเป็นร้อยละ 40 รองลงมาอายุ 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 25 อายุ 20-30 ปี คิดเป็นร้อยละ 20 และอายุ 51-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 15 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 55 และอาชีพรับราชการ / รัฐวิสาหกิจ คิดเป็นร้อยละ 45 ส่วนใหญ่มีรายได้ ต่ำกว่า 5,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมา มีรายได้ 10,001-20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 30 รายได้ 5,001-10,000 และ 20,001 - 30,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 10 ส่วนใหญ่เป็นประชาชนทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 30 รองลงมาเป็น อสม. คิดเป็นร้อยละ 25 ผู้นำชุมชนคิดเป็นร้อยละ 25 ข้าราชการ คิดเป็นร้อยละ 10 และสมาชิก อบต. คิดเป็นร้อยละ 10 ส่วนใหญ่มีสมาชิกในครอบครัว 3-4 คน คิดเป็นร้อยละ 60 และมีสมาชิกในครอบครัว 5-6 คน คิดเป็นร้อยละ 40 ตามลำดับ

1.2 ข้อมูลเงื่อนไขการจัดการขยะเกี่ยวกับความร่วมมือแก้ไขปัญหา การร่วมปฏิบัติและการร่วมลดปริมาณขยะมูลฝอยของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในประเด็นการจัดการขยะของชุมชน เพื่อให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สภาพปัญหาขยะที่เกิดขึ้นในชุมชน วิธีการจัดการขยะ และความต้องการในการจัดการขยะของชุมชนที่ผ่านมา ตลอดจนการสนับสนุนของภาคส่วนต่างๆ ทั้งในด้านความร่วมมือแก้ไขปัญหา ด้านการร่วมปฏิบัติ ด้านการร่วมลดปริมาณขยะ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ให้คำตอบไม่แตกต่างกันมากนัก สามารถสรุปแนวทางการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมขึ้นอยู่กับเงื่อนไข 4 เงื่อนไข ดังนี้

1. เงื่อนไขด้านทุนทางสังคม พบว่า ปัจจัยด้านทุนทางสังคมมีความสำคัญต่อการดำเนินงานจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน คือ ความสัมพันธ์ที่สืบเนื่องมาอย่างยาวนาน ระบบคิดของชุมชนเกี่ยวกับการให้การช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออาทร และความไว้วางใจ เริ่มมีมาตั้งแต่เริ่มสร้างเป็นชุมชน จะพบได้จากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (18 กรกฎาคม 2566)



"ชาวบ้านที่เดินทางมาอาศัยในที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ ปลุกสร้างบ้านในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นคนถิ่นเดียวกัน มีการชักชวนญาติพี่น้องให้มาปลูกบ้านอาศัยอยู่ใกล้เคียงกัน ทำให้เกิดสังคมขยายเป็นวงกว้างจำนวนบ้านเพิ่มมากขึ้น ในอดีตยังมีผู้มาอาศัยไม่มากนัก มีเพียงบ้านไม่กี่หลังคาเรือนมีการไปมาหาสู่กันในบริเวณชุมชนเป็นประจำ รู้จักกันทั่วทั้งชุมชนว่าใครเป็นใคร เป็นลูกเป็นหลานของใคร มาจากไหน ทำอาชีพอะไร วิถีชีวิตเป็นไปแบบเรียบง่าย เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็จะร่วมช่วยเหลือกัน อยู่ร่วมกันเหมือนญาติพี่น้องคอยดูแลและให้ความช่วยเหลือ" สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ช่วยเสริมสร้างกระบวนการความคิดของชาวบ้านให้มีจิตสำนึกสาธารณะ มีความไว้วางใจกัน และจากการร่วมทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การร่วมกันทำบุญในวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ การร่วมพัฒนาทำความสะอาดพื้นที่วัด ดูแลสิ่งแวดล้อมภายในหมู่บ้าน ช่วยทั้งกำลังกายและกำลังทรัพย์ การร่วมกันทำให้เกิดความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน เป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน ทำให้เกิดความสัมพันธ์ และความสามัคคีกันเป็นหมู่คณะ สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2. เจื่อนไขผู้นำ พบว่า ผู้นำชุมชนเป็นคนในพื้นที่ มีความเข้มแข็งมีจิตสาธารณะพร้อมที่จะนำชาวบ้านในชุมชนจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น โดยมีความตั้งใจและคิดว่าต้องเริ่มต้นแก้ไขปัญหายยะมูลฝอยซึ่งเป็นต้นเหตุสำคัญของการเกิดมลภาวะต่างๆ ภายในชุมชน ได้แก่ ปัญหายยะที่ส่งผลกระทบต่อปฏักแหล่งน้ำที่อยู่ด้านล่างของที่พักอาศัยในชุมชน ทำให้เกิดปัญหาน้ำเน่าเสีย ปัญหายยะล้นชุมชน ซึ่งเกิดจากพฤติกรรมของคนภายในและภายนอกชุมชน ผู้นำชุมชนมีการนำแนวคิดและองค์ความรู้ต่างๆ มาใช้ในการแก้ไขปัญหายยะมูลฝอยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน

จากการให้สัมภาษณ์ของผู้นำชุมชนจะพบว่าผู้นำชุมชนมีการทำงานที่เป็นขั้นตอน โดยจะใช้วิธีการสร้างจิตสำนึกสาธารณะให้กับคนก่อนเพื่อให้เกิดความตระหนักในหน้าที่ความรับผิดชอบ จากนั้นจะมีการกระตุ้นให้เข้ามาร่วมในขั้นตอนต่างๆ เพื่อร่วมหาทางออกในการแก้ปัญหาเรียกได้ว่าเป็นผู้นำที่มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงทำให้ผู้ตามมีสำนึกในความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงาน เป็นผู้นำที่มีความมุ่งมั่นในการทำงานให้ชุมชนสูง สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (เมื่อ 21 กรกฎาคม 2566) ที่ว่า

"ผู้นำชุมชน เป็นคนในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งมีจิตสาธารณะ ทำงานด้วยใจ มีความสุขกับการทำงานให้กับชุมชนทำให้ชาวบ้านรักและเกิดความศรัทธา การเป็นผู้นำชุมชนไม่ใช่สิ่งที่ทำให้ทุกคนต้องเชื่อและทำตาม" จะเห็นได้ว่าผู้นำชุมชน เป็นผู้นำที่สร้างแรงบันดาลใจ และแรงจูงใจในการร่วมแก้ปัญหายยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น มีการทำให้เห็นเป็นแบบอย่าง มีความชัดเจนในการเข้าแก้ปัญหา มีใช้เพียงแต่คิดแล้วให้ผู้อื่นทำเพียงอย่างเดียว เป็นผู้นำที่แสดงให้เห็นความมุ่งมั่นตั้งใจ และความเข้มแข็งในการทำงานทำนองเดียวกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ว่า "ต้องร่วมกันทำเพื่อทุกคนในชุมชน โครงการเหล่านี้ควรจะทำต่อไปให้เกิดความยั่งยืน และยินดีที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม"

3. เจื่อนไขวิธีการจัดการขยะมูลฝอย พบว่า วิธีการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ได้นำแนวคิดวิธีการจัดการขยะมูลฝอยโดยชุมชน มีการบูรณาการแนวทางและวิธีการต่างๆ โดยนำความรู้ทางวิชาการมาดำเนินการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ ได้แก่ หลัก 3R คือ การลดการใช้ (Reduce) การใช้ซ้ำ (Reuse) การแปรรูปนำกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) "ก่อนหน้านีชาวบ้านไม่มีความรู้เรื่องการคัดแยกขยะมากนักจนกระทั่งได้รับการถ่ายทอดความรู้จากหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานจึงได้แนวคิดในการใช้ประโยชน์จากขยะที่เห็นชัดคือขยะเศษอาหารก็นำไปเลี้ยงสัตว์ ทำปุ๋ยชีวภาพ สร้างรายได้ให้กับหลายๆ ครอบครัว" สอดคล้องกับคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เมื่อ (16 กรกฎาคม 2566)

4. เจื่อนไขการมีส่วนร่วม จากการศึกษาคำการมีส่วนร่วมทั้งภายในและเครือข่ายภายนอกชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งแวดล้อม พบว่า

4.1 รูปแบบของการมีส่วนร่วม มีการใช้เครื่องมือและเทคนิคการสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนหลายรูปแบบ ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รูปแบบที่เห็นได้ชัดมากที่สุด คือการประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้คนในชุมชนทราบ โดยผ่านเสียงตามสายในชุมชน เสียงตามสายของโรงเรียน การจัดทำแผ่นพับในการให้ข้อมูลข่าวสารของชุมชน

4.2 ระดับการมีส่วนร่วม พบว่ามีระดับการมีส่วนร่วมในการเป็นหุ้นส่วน หรือภาคี(Collaborate) การมีส่วนร่วมในระดับสร้างความร่วมมือเป็นการให้ความสำคัญต่อบทบาทของชุมชนในระดับสูง โดยผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน และคนในชุมชนทำงานร่วมกัน มีกระบวนการของการตัดสินใจ เพื่อให้มีการรับความคิดเห็นของคนในชุมชนก่อนการตัดสินใจ เพื่อให้มีทางเลือกหรือแนวทางแก้ปัญหาของชุมชนให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น

"เวลาจะจัดทำโครงการหรือกิจกรรมชุมชนประธานชุมชนเปิดกว้างให้แสดงความคิดเห็นกันอย่างเต็มที่ เช่น โครงการถนนปลอดถังของชุมชน จะถามทุกคนก่อนว่าพร้อมที่จะทำไหม ถ้าทุกคนเห็นว่าเป็นโครงการที่ดี พร้อมร่วมมือทำเราก็จะเดินหน้าโครงการทันที " จากคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่เมื่อ (22 กรกฎาคม 2566)

## **สภาพการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ในปัจจุบัน**

การจัดการขยะมูลฝอยชุมชนประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. นัดประชุมสมาชิกในชุมชนให้เข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นต่างๆ หรือให้ข้อมูลอย่างเปิดกว้าง โดยร่วมกันพิจารณาถึงสภาพปัญหาขยะของชุมชนที่สะสมมาเป็นเวลานาน สาเหตุหลักของการเกิดปัญหาที่ทำให้มีผลกระทบกับสภาพแวดล้อมชุมชน มีการนำเสนอแนวคิดและวิธีการต่างๆ ที่ประชุม สิ่งที่จะต้องปฏิบัติและมีการกำหนดเป้าหมายในการจัดการขยะแต่ละประเภท และมีการลงพื้นที่ร่วมกันทั้งประธานชุมชน คณะกรรมการชุมชน ผู้อาศัยในชุมชน เพื่อให้เกิดความชัดเจนก่อนที่จะเริ่มวางแผน

2. การร่วมวางแผนในทุกระดับตั้งแต่ผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน และตัวแทนของผู้อาศัยในชุมชน ร่วมกันวิเคราะห์หาสาเหตุที่ทำให้ชุมชนเกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมขึ้น ร่วมกันหาทางออกโดยเลือก วิธีการที่จะนำมาใช้ในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน และฟื้นฟูสภาพพื้นที่ ที่ได้รับผลกระทบจากการเน่าเสียของขยะมูลฝอย โดยมีหลักคิดร่วมกันคือ จะต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และไม่ไปกระทบกับชุมชนอื่นที่อยู่ข้างเคียง ซึ่งจะมีการกำหนดระยะเวลาอย่างชัดเจน

3. ร่วมดำเนินการตามแผนที่ได้จัดวางไว้ร่วมกัน มีการแบ่งหน้าที่กันทำงาน ตั้งแต่ฝ่ายปฏิบัติงาน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายปลูกฝัง ฝ่ายสนับสนุน อันดับแรกคือทุกบ้านจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนในครัวเรือน ให้ผลิตขยะลดน้อยลง และนำขยะที่สะสมบริเวณบ้านของตนเองออกจากพื้นที่อาศัย โดยนำไปไว้ในจุดรวมที่ทางคณะกรรมการชุมชนจัดเตรียมไว้ เมื่อจัดการขยะในเขตที่อยู่อาศัยแล้ว จากนั้นจะร่วมกันดำเนินการในเขตที่เป็นพื้นที่ส่วนกลางของชุมชน ได้แก่ หน้าบริเวณชุมชน ถนน รวมถึงปรับปรุงภูมิทัศน์รอบๆ ชุมชนให้มีความสวยงามสามารถพักผ่อนหย่อนใจได้

4. ร่วมกันติดตามผลการจัดการขยะของชุมชน โดยผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และสมาชิกของชุมชน จะมีการนัดประชุมกันในวันเสาร์เพื่อติดตามความก้าวหน้าของแผนงานจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน มีการรายงานการปฏิบัติตามแผนที่ได้วางไว้จากแต่ละส่วนที่ได้รับมอบหมายหรือไม่ถ้ายังไม่ได้ตามแผนประธานชุมชน และกรรมการชุมชน จะมีการปรับแผนเพื่อให้มีความเหมาะสมกับสภาพการณ์นั้นๆ จากนั้นจะนำแผนที่ได้มีการปรับใหม่ลงมือทำทันที และจะให้กรรมการชุมชนร่วมสังเกตการณ์ เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าแผนการที่ได้มีการปรับใหม่สามารถใช้ได้จริงและไม่เกิดปัญหาซ้ำเหมือนเดิม

## **2. การจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี**

### **2.1 ข้อมูลการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี**

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี พบว่า ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการลดปริมาณขยะ ร้อยละ 68.33 และไม่มีส่วนในการลดปริมาณขยะ ร้อยละ 31.67 มีการคัดแยกขยะ ร้อยละ 59.16 และไม่ได้คัดแยกขยะ ร้อยละ 40.83 การคัดแยกขยะส่วนใหญ่มีการคัดแยกขยะที่ขายได้และไม่ได้ก่อนทิ้ง ร้อยละ 56.67 รองลงมา มีการแยกขยะตามประเภทก่อนทิ้ง ร้อยละ 28.33 การทิ้งขยะรวมกันในถุงเดียวกัน ร้อยละ 14.16 และไม่ทิ้งขยะรวมกันในถุงเดียวกัน ร้อยละ 0.83 การกำจัดขยะส่วนใหญ่มีการกำจัดขยะโดยใส่ในหลุมขยะ ร้อยละ 42.50 รองลงมากำจัดขยะโดยการเผา ร้อยละ 35.83 กำจัด

ขยะโดยกองบนพื้นดิน ร้อยละ 9.16 กำจัดขยะโดยฝังกลบ ร้อยละ 7.50 และนำไปทิ้งข้างทางสาธารณะ ร้อยละ 5.00 ดังตารางที่ 1

**ตารางที่ 1** จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (n=120)

การจัดการขยะ	จำนวน	ร้อยละ
<b>การลดปริมาณขยะ</b>		
ใช่	82	68.33
ไม่ใช่	38	31.67
<b>การคัดแยกขยะ</b>		
แยก	71	59.16
ไม่ได้แยก	49	40.83
<b>วิธีการรวบรวมขยะก่อนทิ้ง</b>		
แยกขยะที่ขายได้และไม่ได้อีกก่อนทิ้ง	68	56.67
ใส่ในหลุมขยะ	51	42.50
เผา	43	35.83
ทิ้งข้างทางสาธารณะ	6	5.00

## 2.2 พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี พบว่า ส่วนใหญ่มีการทิ้งลงถังขยะทุกครั้ง ร้อยละ 57.50 รองลงมา มีการทิ้งลงถังขยะบางครั้ง ร้อยละ 57.50 และไม่ทิ้งลงถังขยะ ร้อยละ 1.67 การคัดแยก พบว่า มีการคัดแยกขยะทุกครั้ง ร้อยละ 47.50 รองลงมา การคัดแยกขยะบางครั้ง ร้อยละ 33.33 และไม่ได้คัดแยกขยะ ร้อยละ 19.16 การหลีกเลี่ยงถุงพลาสติก และกล่องโฟม พบว่า ส่วนใหญ่มีการหลีกเลี่ยงบางครั้ง ร้อยละ 54.16 รองลงมา การหลีกเลี่ยงทุกครั้ง ร้อยละ 28.33 และไม่หลีกเลี่ยง ร้อยละ 17.50 มีการใช้ตะกร้าหรือถุงผ้า พบว่า มีการใช้ตะกร้าหรือถุงผ้าบางครั้ง ร้อยละ 45.00 รองลงมา ไม่ใช้ตะกร้าหรือถุงผ้า ร้อยละ 44.16 และใช้ตะกร้าหรือถุงผ้าทุกครั้ง ร้อยละ 10.83 การขายของที่ใช้แล้ว พบว่า ส่วนใหญ่มีการขายบางครั้ง ร้อยละ 51.67 รองลงมา ไม่มีการขายของที่ใช้แล้ว ร้อยละ 35.83 และ มีการขายทุกครั้ง ร้อยละ 12.50 ตามลำดับ การใช้เศษใบไม้คลุมดิน พบว่า ส่วนใหญ่มีการใช้เศษใบไม้คลุมดินบางครั้ง ร้อยละ 69.16 มีการใช้เศษใบไม้คลุมดินทุกครั้ง ร้อยละ 20.83 และ ไม่มีการใช้เศษใบไม้คลุมดิน ร้อยละ 10.00 การนำเศษอาหารไปใช้เลี้ยงสัตว์ พบว่า ส่วนใหญ่มีการนำเศษอาหารไปใช้เลี้ยงสัตว์ทุกครั้ง ร้อยละ 60.00 รองลงมา ไม่มีการนำเศษอาหารไปใช้เลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 28.33 และมีนำเศษอาหารไปใช้เลี้ยงสัตว์บางครั้ง ร้อยละ 11.67 การใช้ถุงพลาสติกซ้ำ พบว่า ส่วนใหญ่ไม่ใช้ถุงพลาสติกซ้ำ ร้อยละ 53.33 รองลงมา มีการใช้ถุงพลาสติกซ้ำบางครั้ง ร้อยละ 32.50 และมีการใช้ถุงพลาสติกซ้ำทุกครั้ง ร้อยละ 14.16 การซ่อมแซมเสื้อผ้าเก่า พบว่า ส่วนใหญ่มีการซ่อมแซมเสื้อผ้าเก่าทุกครั้ง ร้อยละ 72.50 รองลงมา มีการซ่อมแซมเสื้อผ้าเก่าบางครั้ง ร้อยละ 20.00 และ ไม่มีการซ่อมแซม ร้อยละ 7.50 การแนะนำแยกขยะก่อนทิ้ง พบว่า ส่วนใหญ่มีการแนะนำให้แยกขยะก่อนทิ้งทุกครั้ง ร้อยละ 60.00 รองลงมา มีการแนะนำให้แยกขยะก่อนทิ้งบางครั้ง ร้อยละ 35.83 และ ไม่แนะนำการแยกขยะ ก่อนทิ้ง ร้อยละ 4.16 การคัดแยกมูลฝอยอันตราย พบว่า ส่วนใหญ่มีการคัดแยกมูลฝอยอันตรายก่อนทิ้งทุกครั้ง ร้อยละ 80.83 รองลงมา มีการคัดแยกมูลฝอยอันตรายก่อนทิ้งบางครั้ง ร้อยละ 18.33 และ ไม่คัดแยก ร้อยละ 0.83 การชักชวนผู้อื่นมาร่วมกิจกรรม พบว่า ส่วนใหญ่มีการชักชวนผู้อื่นมาร่วมกิจกรรมทุกครั้ง ร้อยละ 59.16 รองลงมา มีการชักชวนผู้อื่นมาร่วมกิจกรรมบางครั้ง ร้อยละ 30.83 และ ไม่ชักชวน ร้อยละ 10.00 มีการชักชวนเพื่อนบ้าน พบว่า ส่วนใหญ่มีการชักชวนเพื่อนบ้านทุกครั้ง ร้อยละ 53.33 รองลงมา มีการชักชวนบางครั้ง ร้อยละ 27.20 และ ไม่ชักชวน ร้อยละ 19.16 การใช้กระดาษทั้งสองหน้า พบว่า ส่วนใหญ่มีการใช้กระดาษ

ทั้งสองหน้าทุกครั้ง ร้อยละ 48.33 รองลงมามีการใช้กระดาษทั้งสองหน้าเป็นบางครั้ง ร้อยละ 30.83 และไม่ใช้ ร้อยละ 20.83 ดังตารางที่ 2

**ตารางที่ 2** จำนวน ร้อยละ ของผู้ตอบแบบสอบถามจำแนกตามพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (n=120)

การจัดการขยะ	ทุกครั้ง จำนวน(ร้อยละ)	บางครั้ง จำนวน(ร้อยละ)	ไม่ทำ จำนวน(ร้อยละ)
1. การทิ้งลงถังขยะ	69 (57.50)	49 (40.83)	2 (1.67)
2. จำแนกตามการคัดแยกขยะ	57 (47.50)	40 (33.33)	23 (19.16)
3. การหลีกเลี่ยงถุงพลาสติก	34 (28.33)	65 (54.16)	21 (17.50)
4. การใช้ตะกร้าหรือถุงผ้า	13 (10.83)	54 (45.00)	53 (44.16)
5. การขายของที่ใช้แล้ว	15 (12.50)	62 (51.67)	43 (35.83)
6. การใช้เศษใบไม้คลุมดิน	83 (69.16)	25 (20.83)	12 (10.00)
7. นำเศษอาหารไปใช้เลี้ยงสัตว์	72 (60.00)	14 (11.67)	34 (28.33)
8. การใช้ถุงพลาสติกซ้ำ	17 (14.16)	39 (32.50)	64 (53.33)
9. การซ่อมแซมเสื้อผ้าเก่า	87 (72.50)	24 (20.00)	9 (7.50)
10. การแนะนำแยกขยะก่อนทิ้ง	72 (60.00)	43 (35.83)	5 (4.16)
11. การคัดแยกมูลฝอยอันตราย	97 (80.83)	22 (18.33)	1 (0.83)
12. ส่งเสริมชักชวนผู้อื่นมาร่วมกิจกรรม	71 (59.16)	37 (30.83)	12 (10.00)
13. ชักชวนเพื่อนบ้านนำมูลฝอยมาใช้ประโยชน์	64 (53.33)	33 (27.50)	23 (19.16)
14. การใช้กระดาษทั้งสองหน้า	58 (48.33)	37 (30.83)	25 (20.83)

### 3. การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

#### 1. ด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี พบว่า ในภาพรวมด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.24 (S.D.=0.72) ซึ่งเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า การเลือกวิธีการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.95 (S.D.=0.48) ส่วนการเลือกแนวทางการค้นหาสาเหตุของปัญหามูลฝอยและสิ่งแวดล้อมของชุมชนกับกรรมการหมู่บ้าน โรงเรียน เจ้าหน้าที่ของทางราชการมีค่าเฉลี่ยน้อยสุด อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 2.45 (S.D.=0.98) ดังตารางที่ 3

**ตารางที่ 3** ระดับการมีส่วนร่วมด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (n=120)

การมีส่วนร่วมด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. การประชุมเพื่อพิจารณาหาสาเหตุของปัญหาขยะมูลฝอย	3.89	0.54	มาก
2. การเลือกแนวทางการค้นหาสาเหตุของปัญหามูลฝอยและสิ่งแวดล้อมของชุมชนกับกรรมการหมู่บ้าน โรงเรียน ราชการ	2.45	0.98	น้อย
3. การเสนอสาเหตุของปัญหาในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนในที่ประชุม	2.98	0.69	ปานกลาง
4. การเลือกวิธีการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน	3.95	0.48	มาก
5. การจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุของปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชน	2.97	0.75	ปานกลาง
ภาพรวม	3.24	0.72	ปานกลาง

## 2. ด้านการวางแผนแก้ไขปัญหาการจัดการขยะในชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการวางแผนแก้ไขปัญหาการจัดการขยะในชุมชน พบว่า ในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.46 (S.D.=0.44) ซึ่งเมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า การให้ข้อมูลที่จำเป็นในการประชุมวางแผนขั้นตอนในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.95 (S.D.=0.64) ส่วนการวางแผนจัดหาเงินทุนหรือแหล่งเงินทุนมีค่าเฉลี่ยน้อยสุด อยู่ในระดับน้อย มีค่าเฉลี่ย 2.31 (S.D.=0.98) ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ระดับการมีส่วนร่วมด้านการวางแผนแก้ไขปัญหาการจัดการขยะในชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (n=120)

การมีส่วนร่วมด้านการวางแผนแก้ไขปัญหาการจัดการขยะในชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ให้ข้อมูลที่จำเป็นในการประชุมวางแผนขั้นตอนในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน	3.95	0.64	มาก
2. การวางแผน การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดการขยะมูลฝอยใน ชุมชน	2.57	0.94	ปานกลาง
3. การวางแผนจัดหาเงินทุนหรือแหล่งเงินทุน	2.31	0.98	น้อย
4. การวางแผนจัดหาสิ่งของ เช่น อุปกรณ์ทำความสะอาดถังขยะ เพื่อแก้ปัญหาขยะมูลฝอยในชุมชน	2.47	0.68	ปานกลาง
5. การวางแผนรณรงค์การกำจัดขยะมูลฝอย	2.43	0.69	ปานกลาง
ภาพรวม	3.46	0.44	ปานกลาง

## 3. ด้านการดำเนินการจัดการขยะในชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการดำเนินการจัดการขยะในชุมชน พบว่า ในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.59 (S.D.=0.52) ซึ่งเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า การชวนสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนบ้านให้ปฏิบัติตามข้อกำหนดของท้องถิ่นว่าด้วยขยะมูลฝอยและความร่วมมือกับชุมชนในการแก้ไขปัญหามูลฝอยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.21 (S.D.=0.54) ส่วนการร่วมให้การสนับสนุนหรือบริจาคเงินในการแก้ปัญหามูลฝอยในชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.43 (S.D.=0.69) ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ระดับการมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการจัดการขยะในชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (n=120)

การมีส่วนร่วมด้านการดำเนินการจัดการขยะในชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. การให้ความร่วมมือกับ อบต. ในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นการแก้ไขขยะมูลฝอย	2.84	0.63	ปานกลาง
2. การชวนสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนบ้านให้ปฏิบัติตามข้อกำหนดของท้องถิ่นว่าด้วยขยะมูลฝอยและความร่วมมือกับชุมชนในการแก้ไขปัญหามูลฝอย	4.21	0.54	มาก
3. ร่วมมือทำกิจกรรมเพื่อรณรงค์การทำมาความสะอาดชุมชนในวันสำคัญที่ทางราชการกำหนด	3.68	0.53	มาก
4. การร่วมให้การสนับสนุนหรือบริจาคเงินในการแก้ปัญหามูลฝอยในชุมชน	2.43	0.69	ปานกลาง
5. การมีส่วนร่วมกับ อบต. ในการฝึกอบรมเสริมสร้างความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย	3.61	0.61	มาก
ภาพรวม	3.59	0.52	มาก

## 4. ด้านการรับผลประโยชน์จากการจัดการขยะในชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการรับผลประโยชน์จากการจัดการขยะในชุมชน พบว่า ในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.62 (S.D.=0.61) ซึ่งเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า การมีรายได้จากการนำมูลฝอยบางประเภทไปขาย อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 4.09 (S.D.=0.64) ส่วนการมีส่วนร่วมในการลดมลพิษในชุมชนให้น้อยลง อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.57 (S.D.=0.67) ดังตารางที่ 6

**ตารางที่ 6** ระดับการมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์จากการจัดการขยะในชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (n=120)

การมีส่วนร่วมด้านการรับผลประโยชน์จากการจัดการขยะในชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. การมีรายได้จากการนำมูลฝอยบางประเภทไปขาย	4.09	0.64	มาก
2. การทำปุ๋ยหมักหรือน้ำหมักชีวภาพจากมูลฝอยอินทรีย์ในครัวเรือน	3.64	0.63	มาก
3. สามารถติดต่อสื่อสารกับ อบต. ผู้นำชุมชนสะดวกขึ้น	3.58	0.64	มาก
4. การมีส่วนร่วมทำให้ชุมชนสะอาด ระเบียบร้อย	3.61	0.48	มาก
5. การมีส่วนร่วมในการลดมลพิษในชุมชนให้น้อยลง	3.57	0.67	มาก
ภาพรวม	3.62	0.61	มาก

#### 5. ด้านการติดตามประเมินผลการจัดการขยะในชุมชน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการติดตามประเมินผลการจัดการขยะในชุมชน พบว่า ในภาพรวมผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.27 (S.D.=0.45) ซึ่งเมื่อพิจารณารายข้อพบว่า การประเมินผลการดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย 3.69 (S.D.=0.68) ส่วนการได้รับทราบผลการประเมินผลการดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 3.21 (S.D.=0.87) ดังตารางที่ 7

**ตารางที่ 7** ระดับการมีส่วนร่วมด้านการติดตามประเมินผลการจัดการขยะในชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี (n=120)

การมีส่วนร่วมด้านการติดตามประเมินผลการจัดการขยะในชุมชน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. การมีส่วนร่วมประเมินผลการดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน	3.43	0.88	ปานกลาง
2. การให้ข้อมูลตามแบบของการประเมินผลการดำเนินงานจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน	3.48	0.62	ปานกลาง
3. การได้รับทราบผลการประเมินผลการดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน	3.21	0.87	ปานกลาง
4. การประเมินผลการดำเนินงานการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน	3.69	0.68	มาก
5. การช่วยประชาสัมพันธ์ผลการประเมินผลการดำเนินงานการจัดการมูลฝอยในชุมชน	3.42	0.93	ปานกลาง
ภาพรวม	3.27	0.45	ปานกลาง

#### 4. รูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม โดยการถอดบทเรียนการจัดการขยะมูลฝอยในครัวเรือน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี

**1. การมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี** การมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผนการวางแผน โดยประชาชน ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนเป็นคณะกรรมการการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบล

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล เช่น โครงการหน้าบ้านน่ามอง หมู่บ้านปลอดถังขยะ โดยนำขยะจากบ้านเรือนที่รวบรวมได้ในแต่ละวันออกมาวางไว้หน้าบ้านของตน

3. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ให้ประชาชน เข้าเยี่ยมชมการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบล และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในระดับครัวเรือนของตน

**2 การจัดการขยะของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี** การจัดการขยะของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย

1. การลดปริมาณการเกิดขยะ โดยมีโครงการรณรงค์สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม โดยอบรมและศึกษาดูงานด้านขยะและสิ่งแวดล้อม

2. การคัดแยกขยะ เช่น โครงการธนาคารขยะชุมชน
3. การเก็บรวบรวมขยะ โดยจัดหาถังแยกประเภทขยะ ให้ถูกประเภท และเพียงพอ
4. การนำกลับมาใช้/กำจัดขยะ

## สรุปและอภิปรายผล

การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการในการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะ และเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม โดยพบสภาพปัญหาในการจัดการขยะชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ดังนี้ ขยะของชุมชนไม่ทราบปริมาณที่แน่นอน มีปัญหาการทิ้งขยะไม่เป็นที่ และมักทิ้งตามสถานที่สาธารณะ ก่อให้เกิดความสกปรก ไม่มีรถขนขยะไปทิ้ง แต่มีการประชาสัมพันธ์และขอความร่วมมือกับประชาชนในการทิ้งขยะ ไม่มีจุดทิ้งขยะ ไม่มีการให้บริการจัดเก็บขยะและภาชนะรองรับ ปัญหาเกี่ยวกับการไม่คัดแยกขยะก่อนทิ้งให้ถูกวิธี ทำให้เกิดการทิ้งขยะบริเวณริมถนนข้างทางก่อนเข้าชุมชน ทำให้ถนนสกปรก ส่งกลิ่นเหม็น สุนัขคุ้ยเขี่ย ทำให้การจัดการขยะในพื้นที่ไม่มีประสิทธิภาพ ปัญหาขยะมาจากหลายสาเหตุคือ ส่วนใหญ่เนื่องมาจากพฤติกรรม การทิ้งขยะ ความมั่งคั่งและเห็นแก่ตัวของประชาชน ประชาชนไม่ช่วยกันรักษาความสะอาด พฤติกรรม การทิ้งขยะที่ไม่เป็นระเบียบทิ้งไม่เป็นที่ เป็นทาง ขาดความร่วมมือของประชาชน ไม่ให้ความร่วมมือในการจัดการขยะ ประชาชนไม่ช่วยกันรักษาความสะอาด มีการลักลอบนำขยะไปทิ้งในพื้นที่อื่นๆ และทิ้งขยะไม่เป็นระเบียบเรียบร้อย และปัญหาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของประชาชน พบว่า การรับรู้สถานการณ์และสภาพปัญหาเกี่ยวกับขยะมีน้อย ในแต่ละปีประชาชนไม่ทราบข้อมูลว่าชุมชนมีการจัดทำกิจกรรมโครงการ เพราะไม่มีการประชาสัมพันธ์ ประชาชนบางส่วนได้มีความเห็นว่าหน่วยงานภาครัฐไม่ได้จัดประชุมชี้แจงให้ประชาชนมีส่วนร่วมตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานในการบริหารจัดการขยะ ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่สามารถรับรู้ถึงผลการดำเนินงานของชุมชน<sup>[2]</sup> ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีการสร้างแรงจูงใจในการชักชวนให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการประเมินผลการดำเนินงาน จึงทำให้การทำงานไม่สามารถบรรลุเป้าหมาย การให้ข้อมูลข่าวสารการณรงค์ การอบรมให้ความรู้ความเข้าใจกับประชาชนยังมีน้อยและขาดความต่อเนื่อง ควรมีการกระจายข้อมูลข่าวสารหรือความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะให้มากขึ้นแตกต่างจากการศึกษาของ วชิราภรณ์ ขุนจันทร์ และคณะ<sup>[13]</sup> ศึกษากลยุทธ์การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในเทศบาลเมืองเขารูปช้าง โดยพบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการขยะ และแหล่งกำเนิดขยะ แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้ปฏิบัติตามในการคัดแยกขยะ กรทดลองใช้กติกาท้องถิ่นด้านการจัดการขยะ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติร่วมกันในชุมชน และทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการจัดการปัญหาขยะได้มากขึ้น แต่ไม่สามารถลดปริมาณขยะลงได้ เนื่องจากมีปัจจัยอื่นเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงกำหนดแนวทางเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการปัญหา โดยเทศบาลร่วมกับหน่วยงานสำคัญในพื้นที่ร่วมกันกำหนดนโยบายและแนวทางในการจัดการปัญหาร่วมกันอย่างเป็นระบบ ได้ข้อสรุปจากการประชุมระดมสมองว่าควรมีการจัดทำบันทึกข้อตกลงด้านการจัดการปัญหาขยะร่วมกันระหว่างหน่วยงานในพื้นที่ โดยมีภาคประชาชนร่วมดำเนินการเพื่อให้การจัดการปัญหาขยะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของชุมชน ตำบลกุดจับ อำเภอกุดจับ จังหวัดอุดรธานี ประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผน การวางแผนต้องเปิดโอกาสให้ประชาชน ผู้นำชุมชนและคณะกรรมการชุมชนเป็นคณะกรรมการการจัดการขยะขององค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมประชุมประชาคม รับทราบโครงการหรือกิจกรรมที่จะดำเนินการจัดการขยะและร่วมเสนอแนวทางและข้อคิดเห็นในการจัดการขยะที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในพื้นที่ โดยการเข้าร่วมประชุม

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล เช่น โครงการหน้าบ้านน่ามอง หมู่บ้านปลอดถังขยะ โดยนำขยะจากบ้านเรือนที่รวบรวมได้ในแต่ละวันออกมาวางไว้หน้าบ้านของตน ตามเวลาที่นัดหมาย โครงการขยะแลกแต้ม ที่ประชาชนนำขยะอันตรายประเภท ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่ โทรศัพท์มาให้กับองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อสะสมแต้มแลกสิ่งของที่ชุมชนจัดเตรียมไว้ นอกจากนี้ประชาชน

ยังมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะก่อนที่จะอีกด้วยโครงการฝึกอบรมการคัดแยกขยะและลดปริมาณขยะในกลุ่มเยาวชนเพื่อสนับสนุนการคัดแยกขยะในโรงเรียนและชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ กิจกรรมผ้าป่าขยะ การคัดแยกขยะในวันเด็ก และโครงการรณรงค์สร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม โดยอบรมและศึกษาดูงานด้านขยะและสิ่งแวดล้อม

3. การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าเยี่ยมชมการจัดการขยะ และสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในระดับครัวเรือนของตน มีการประชาสัมพันธ์และแจ้งให้ประชาชนทราบในด้านงบประมาณและค่าใช้จ่ายขององค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ตรวจสอบการดำเนินการสอดคล้องกับการศึกษาของ พิธิพร ทัศนาศ และ โชติ บดีรัฐ<sup>[13]</sup> ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย ในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก โดยพบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก อยู่ในระดับปานกลาง

### ข้อเสนอแนะ

**ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย** ควรกำหนดแผนงบประมาณในการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของชุมชนสามารถรองรับกิจกรรมเพื่อทำให้เกิดการจัดการอย่างเป็นรูปธรรมของงาน เมื่อมีการวางแผนงานแล้วต้องดำเนินการขับเคลื่อนกิจกรรมจึงจะทำให้เกิดแรงจูงใจในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

**ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป** ควรใช้การวิจัยและพัฒนา เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการขยะแบบครบวงจรในการพัฒนาระบบการจัดการขยะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเหมาะสมกับบริบทของชุมชน

### เอกสารอ้างอิง

1. อนิน อรุณเรืองสวัสดิ์. ขยะกำลังจะล้นโลก [อินเทอร์เน็ต]. 2558 [เข้าถึงเมื่อ 25 ตุลาคม 2561]. เข้าถึงได้จาก <https://progreencenter.org>,
2. กรมควบคุมมลพิษ. รายงานประจำปี 2564 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม; 2564.
3. วรณวิมล ภัทรสิริวงศ์, พนมพร วงษ์ปาน, สราวุธ พรหมดี, ผกามาศ อีสริยะรังสรรค์. พฤติกรรมด้านการจัดการขยะของคนไทย. กรุงเทพฯ 2561.
4. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. การศึกษาระดับพฤติกรรมด้านการจัดการขยะของคนไทย. กรุงเทพฯ; 2561.
5. สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาค. รายงานประจำปี 2564 กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม; 2564.
6. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี. เอกสารสรุปผลการดำเนินงานสาธารณสุข ปีงบประมาณ 2563 จังหวัดอุดรธานี. อุดรธานี: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี; 2563.
7. สำนักงานเทศบาลตำบลกุดจับ. เอกสารสรุปผลการดำเนินงาน ปีงบประมาณ 2564. อุดรธานี: สำนักงานเทศบาลตำบลกุดจับ อำเภอ กุดจับ จังหวัดอุดรธานี; 2564.
8. ถวัลย์ พวงบุบผา และคณะ. การพัฒนารูปแบบการขยายผลการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมใน เขตเทศบาลตำบลวังผาง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น; 2560.
9. นัยนา เดชะ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชน ตำบลเสม็ด อำเภอ ไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี [ปริญญาานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต]. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์; 2557.
10. บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักส์; 2551.



11. อรุณ จิรวัดน์กุล. ชีวสถิติสำหรับงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพ. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา; 2547.
12. Best, J.W. Research in education. 3rd ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall; 1977.
13. วชิราภรณ์ ขุนจันทร์ และคณะ. กลยุทธ์การจัดการขยะอย่างมีส่วนร่วมในเทศบาลเมืองเขารูปช้าง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. สงขลา; 2557.
14. พิศิพร ทศนา, โชติ บดีรัฐ. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย ในเขต พื้นที่เทศบาลนครพิษณุโลก [ปริญญานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต]. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม; 2558.